

Een vernieuwde consumenten- prijsindex in 2007

Jan Walschots

Verklaring der tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
–	= nihil
–	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is minder dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2003–2004	= 2003 tot en met 2004
2003/2004	= het gemiddelde over de jaren 2003 tot en met 2004
2003/'04	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz. beginnend in 2003 en eindigend in 2004
2003/'04–2003/'04	= boekjaar enz., 2003/'04 tot en met 2003/'04

In geval van afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som der opgetelde getallen.

Verbeterde cijfers in de staten en tabellen zijn niet als zodanig gekenmerkt.

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Prinses Beatrixlaan 428
2273 XZ Voorburg

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair beheer

Inlichtingen

Tel.: 0900 0227 (€0,50 per minuut)
Fax: (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax: (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

1. Samenvatting

Per januari 2007 wordt de consumentenprijsindex (CPI) op een aantal punten gewijzigd. De belangrijkste inhoudelijke wijzigingen van de CPI zijn:

- Er komt een jaarlijkse basisverlegging. Het mandje van bestedingen wordt voortaan jaarlijks aangepast. Hierdoor komen wijzigingen in het consumptiepatroon van de consumenten sneller in de CPI tot uitdrukking. Dit is een belangrijke kwaliteitsverbetering van de CPI.
- Het bereik van de CPI wordt uitgebreid met een deel van de gezondheidszorg en zorgverzekering. De eigen bijdrage voor kinderopvang wordt anders behandeld.

Deze wijzigingen hebben een aantal gevolgen voor de operationele berekening van de CPI.

- De CPI krijgt de vorm van een kettingindex, waarbij de wegingsfactoren jaarlijks worden aangepast.
- In de afgeleide reeks wordt de referentieperiode van de belastingtarieven voortaan jaarlijks aangepast.

Ten slotte zal er nog een wijziging worden doorgevoerd in de presentatie doordat de indexcijfers van de CPI met een tweede decimaal zullen worden gepubliceerd.

De wijzigingen in de CPI zijn beschreven in paragrafen 2 tot 10. In paragraaf 11 wordt het gebruik van de CPI in verband met aanpassingen van contracten besproken. In de Europees geharmoniseerde HICP (Harmonized index of consumer prices) verandert veel minder. De veranderingen zijn samengevat in paragraaf 12.

2. Gevolgen voor de gebruiker van de statistiek

De gevolgen van de wijzigingen van de CPI zijn voor de meeste gebruikers beperkt. De vervanging van de reeks 2000=100 door een reeks 2006=100 wijkt niet af van de werkwijze bij eerdere basisverleggingen. De naam van de reeks verandert niet. Het blijft consumentenprijsindex voor alle huishoudens. Aanpassingen van contracten en dergelijke op basis van de totale CPI of de afgeleide reeks kunnen op precies dezelfde wijze plaatsvinden als in het verleden.

Voor de specialistische gebruiker hebben de wijzigingen soms wel gevolgen. Wie met behulp van gepubliceerde detailcijfers en wegingsfactoren zelfstandig verdere berekeningen wil maken, moet rekening houden met andere interpretatie en gebruiksmogelijkheden van de wegingsfactoren.

3. De overgang op een jaarlijkse basisverlegging

De consumentenprijsindex meet de prijsontwikkeling van de goederen en diensten die consumenten gemiddeld aanschaffen. Alle goederen en diensten zijn geïnclassificeerd in een groot aantal artikelgroepen. Het is voor de meting van de CPI van belang hoeveel geld de consumenten aan de verschillende artikelgroepen uitgeven. Dit bepaalt het weegschema. Daarnaast is het van belang welke artikelen representatief zijn voor het meten van de prijsontwikkeling per artikelgroep. Dit bepaalt de artikelsteekproef.

Voorheen werd het weegschema vooral ontleend aan het Budgetonderzoek, maar vanaf de basisverlegging naar 2000=100 is de weging in de eerste plaats gebaseerd op de consumptie-informatie van de Nationale rekeningen. De Nationale rekeningen leveren jaarlijks informatie over de omvang van de bestedingen aan elke artikelgroep. Dit bepaalt de weging van elke artikelgroep. Tot nu toe werd de aanpassing van de weging elke vijf jaar uitgevoerd. Vanaf 2007 zal deze aanpassing jaarlijks plaatsvinden.

De artikelsteekproef is afhankelijk van de ontwikkelingen op de consumentenmarkt. Bij sommige artikelgroepen is de markt veel dynamischer dan bij andere. Dan wordt ook de artikelsteekproef sneller aangepast. Dat gebeurde overigens ook al in de bestaande reeksen.

In beginsel is het weegschema optimaal als dit zo actueel mogelijk is. In de tot nu toe gebruikte reeksen met vaste basis was de weging van de artikelgroepen gebaseerd op het consumptiepatroon van enkele jaren geleden. De weging op basis van het consumptiepatroon uit 2000 is in gebruik genomen in januari 2003 en is ook in 2006 nog gebruikt. Vanaf 2007 zal de actualiteit van de weging aanzienlijk worden verbeterd.

Op de eerste plaats komt dat doordat de weging jaarlijks wordt aangepast aan de nieuwe uitkomsten over de consumptie. Bij een jaarlijkse basisverlegging is het weegschema gemiddeld twee jaar actueler dan bij een vijfjaarlijkse basisverlegging.

Op de tweede plaats is het zo, dat bij de bepaling van de wegingsfactoren van de CPI gebruik zal worden gemaakt van de laatst bekende voorlopige uitkomsten van de Nationale rekeningen. In de reeks 2000=100 is nog gebruik gemaakt van nader voorlopige uitkomsten, die een jaar later verschijnen dan de voorlopige uitkomsten. Uit onderzoek is gebleken dat de CPI op basis van voorlopige uitkomsten van de consumptie betere resultaten geeft dan op basis van nader voorlopige uitkomsten over een ouder jaar. Het pakket goederen en diensten wordt hierdoor één jaar actueler. De weging voor de CPI-reeks 2006=100 is voor de jaren 2006 en 2007 gebaseerd op voorlopige uitkomsten van de Nationale rekeningen over de consumptie uit 2005.

Op de derde plaats geldt, dat het weegschema, zoals gemeten voor 2005, rechtstreeks wordt toegepast op de indexberekening voor 2006. Hierbij wordt in feite aangenomen dat de consumptiehoeveelheden van vorig jaar zich aanpassen aan de prijsveranderingen, op een zodanige wijze dat de waardeverhoudingen van twee jaar geleden worden behouden. Dit komt dus neer op een iets hogere consumptie van artikelen die in het afgelopen jaar in prijs zijn gedaald en een iets lagere consumptie van artikelen, die in prijs zijn gestegen.

4. Berekening als kettingindex, met andere wegingsfactoren

Tot en met 2006 is de CPI steeds berekend als een prijsindex met een vaste basis. Dat wil zeggen als de prijsontwikkeling van een vast pakket goederen en diensten ten opzichte van het prijsniveau in een basisjaar. Vanaf de reeks 2006=100 wordt de CPI berekend als een kettingindex. Dit heeft gevolgen voor de betekenis van de gewichten:

- In de oude reeks 2000=100 gaven de wegingsfactoren de bestedingsaandelen per artikelgroep weer in het jaar 2000. Zij kunnen worden gebruikt om detailindexcijfers over de jaren 2000–2006 te aggregeren.
- In de nieuwe reeks 2006=100 worden jaarlijks wegingsfactoren bepaald. In het startjaar 2006/2007 geven de wegingsfactoren de bestedingsaandelen van het jaar 2006 weer, waarmee de indexcijfers kunnen worden samengewogen. Vanaf december 2007 worden nieuwe wegingsfactoren gebruikt. Deze zullen worden bepaald als de bestedingsaandelen uit het jaar 2007, gewaardeerd tegen prijzen van december 2007. Zij kunnen van januari 2008 tot december 2008 worden gebruikt om de prijsontwikkelingen per artikelgroep sinds december 2007 samen te wegen.

De verschillen worden overigens pas vanaf januari 2008 echt merkbaar. In 2007 wordt een nieuwe reeks gestart op basis 2006=100. Deze nieuwe reeks zal vaste gewichten kennen van januari 2006 tot en met december 2007, gebaseerd op de consumptie in 2006. De prijsontwikkeling tussen december 2007 en januari 2008 zal gebaseerd zijn op een nieuw wegingsschema, gebaseerd op de consumptie in 2007. Deze ontwikkeling wordt geschakeld aan de dan beschikbare indexuitkomsten over december 2007.

5. Aanpassing van de operationalisering van de inflatieberekening

De inflatie is gedefinieerd als de ontwikkeling van de CPI in een bepaalde periode in vergelijking met een jaar eerder. Tot aan 2006 is de inflatie volgens de nationale reeksen

altijd berekend binnen de reeks van één bestedingenpakket. Zo werd in alle maanden van 2002 de inflatie berekend binnen de reeks 1995=100, maar werd de inflatie in januari 2003 berekend binnen de reeks 2000=100.

Bij de overgang op de kettingindex zal ook het inflatiecijfer vanuit de kettingreeks worden berekend. Het jaar 2007 is wat dit betreft echter een overgangsjaar. In 2007 wordt de inflatie berekend binnen de nieuwe reeks 2006=100 op basis van de in die nieuwe reeks herberekende indexcijfers. Vanaf december 2007 wordt overgegaan op een geactualiseerd wegingsschema. De inflatie in januari 2008 zal zijn gebaseerd op de prijsontwikkeling van januari 2007 tot december 2007 volgens het oude wegingsschema, en op de prijsontwikkeling van december 2007 op januari 2008 volgens het nieuwe wegingsschema. Op deze manier verkrijgen wij één doorlopende reeks van (geschakelde) indexcijfers en inflatiecijfers die volledig consistent zijn met de gepubliceerde CPI-reeks¹⁾.

6. De betekenis van basisjaar en referentiejaar

In de tot nu toe gepresenteerde reeksen van de consumentenprijsindex met vaste basis heeft het zogenoemde basisjaar verschillende betekenissen. Voor de reeks 2000=100 geldt dat:

- De reeks is gebaseerd op het pakket van de in het jaar 2000 gekochte goederen en diensten.
- In de berekeningen worden prijzen van goederen en diensten vergeleken met de gemiddelde prijs in het jaar 2000.
- De indexreeks heeft de waarde 100 voor het jaargemiddelde van 2000.
- In de afgeleide reeks zijn de tarieven van belastingen en subsidies bevroren op het niveau van 2000.

Bij een kettingindex hebben deze vier betekenissen niet alle meer betrekking op dezelfde periode. Het gebruik van de overkoepelende term “basisjaar” is dan ook niet meer mogelijk. Onderscheiden zullen worden vier referentiejaar:

- Wegingsreferentieperiode: het jaar waarvoor het pakket goederen en diensten is vastgesteld, waarvan de prijsontwikkeling op een bepaald moment wordt gemeten. De reeks start met het pakket goederen en diensten uit 2006. Vanaf december 2007 zal het worden vervangen door het pakket van 2007, en zo elk jaar verder.
- De prijsreferentieperiode: de periode ten opzichte van welke het prijsniveau in de berekening maandelijks wordt bepaald. Bij de start van de reeks is dat het jaar 2006. Vanaf december 2007 zal de prijsreferentie jaarlijks worden vervangen door december 2007, december 2008 enzovoort.
- De indexreferentieperiode: dit is kortweg de periode waarin de index de waarde 100 heeft. Dat zal voor de komende jaren het jaar 2006 zijn.
- De belastingreferentieperiode ten behoeve van de afgeleide reeks: bij de start van de reeks is deze december 2005. Jaarlijks wordt deze bijgesteld. Vanaf januari 2007 is het december 2006, enzovoort. Meer hierover in de volgende paragraaf.

De verschillende referentieperioden voor de komende jaren kunnen als volgt worden samengevat:

Staat 1
Referenties CPI

Verslagjaar	2006	2007	2008	2009
Wegingsreferentie	2006	2006	2007	2008
Prijsreferentie	2006	2006	dec. 2007	dec. 2008
Indexreferentie	2006	2006	2006	2006
Belastingreferentie	dec. 2005	dec. 2006	dec. 2007	dec. 2008

¹⁾ Deze werkwijze is al vanaf de start van de HICP op de HICP-reeksen toegepast.

De term basisjaar zal in de nieuwe reeks alleen betrekking hebben op de wegingsreferentieperiode. De jaarlijkse verandering van de weging is ook de wezenlijke verandering bij de jaarlijkse basisverlegging.

7. Gevolgen voor afgeleide reeksen

De afgeleide consumentenprijsindex is gelijk aan de CPI, zonder het effect van veranderingen in de tarieven van productgebonden belastingen (bijvoorbeeld btw en accijns op alcohol en tabak) en subsidies. De afgeleide CPI geeft antwoord op de vraag wat de prijsontwikkeling is als de belastingtarieven niet veranderen. De afgeleide indexcijfers worden dikwijls gebruikt door de overheid en bij loononderhandelingen. In de afgeleide CPI werd tot nu toe steeds het tarief van belastingen en subsidies uit het basisjaar gebruikt. Zo wordt in de afgeleide reeks met basisjaar 2000=100 elke prijswaarneming in de jaren 2000 tot 2006 verlaagd met de in de prijs opgenomen indirecte belastingen volgens het jaarlijks geldende tarief en vervolgens verhoogd met de indirecte belastingen volgens de tarieven van het jaar 2000. Zolang de belastingtarieven niet wijzigen levert de afgeleide reeks het zelfde resultaat als de gewone reeks, maar als de tarieven in de loop der tijd worden verhoogd, dan komt de afgeleide reeks lager uit, als de tarieven worden verlaagd dan komt de afgeleide reeks hoger uit.

Bij de invoering van de jaarlijkse basisverlegging en de kettingindex zal de referentieperiode van de belastingtarieven ook jaarlijks worden aangepast. Voor elke schakel van de kettingindex, die loopt van december van jaar t-1 tot december van jaar t zal de referentieperiode van de belastingtarieven worden vastgesteld op december t-1.

8. Zorg in de CPI

Kosten voor gezondheidszorg zijn vanaf de start van de reeks 1990=100 vrijwel geheel buiten beschouwing gelaten in de CPI. Dat verandert bij de invoering van de CPI-reeks 2006=100. Het bereik van de CPI wordt uitgebreid met een deel van de gezondheidszorg. Het gaat om het deel van de zorg dat niet onder de basisverzekering valt. Dat is dus de zorg die de consument naar keuze kan verzekeren door aanvullende verzekeringen en de niet verzekerde zorg. Hiertoe is besloten, nu het onderscheid tussen ziekenfondsverzekerden en particulier verzekerden is verdwenen. Daarnaast wordt meer aansluiting tussen CPI en HICP verkregen.

De CPI zal hierdoor op twee plaatsen worden uitgebreid:

- Toegevoegd wordt een artikelgroep 1253, waar de uitgaven aan aanvullende particuliere verzekeringen voor gezondheidszorg in worden opgenomen. De weging van deze groep zal bepaald worden door het totale bedrag aan aanvullende verzekeringspremies, dat door de consumenten wordt opgebracht. Dat houdt in dat het mede afhangt van de mate waarin consumenten in 2006 hebben gekozen voor aanvullende verzekeringen.
- Aan de bestedingen in artikelgroep 6 (gezondheid) worden toegevoegd de bestedingen aan gezondheidszorg, welke de consument niet heeft verzekerd, maar waarvoor de mogelijkheid bestond om een aanvullende verzekering af te sluiten.

In bijlage 1 wordt aangegeven waarom de gezondheidszorg en de zorgverzekering vanaf 1990 geheel buiten de CPI waren geplaatst. Ook wordt daar beschreven dat door de invoering van het nieuwe zorgstelsel deze redenen kwamen te vervallen.

9. De behandeling van de kinderopvang in de CPI

De prijs van de door de overheid medegefinancierde kinderopvang wordt in de nieuwe reeks van de CPI anders behandeld dan in de reeks 2000=100. Bij regelingen als de

buitenschoolse opvang en kinderdagverblijven zijn twee prijsdefinities mogelijk. Op de eerste plaats is dat de prijs die de instelling bruto in rekening brengt, en op de tweede plaats de eigen bijdrage die de ouders, na aftrek van overheidsbijdragen en/of bijdragen van de werkgever, zelf aan de opvang kwijt zijn.

In de geharmoniseerde consumentenprijsindex is bij Europese verordening voorgeschreven dat de netto eigen bijdragen, na aftrek van de overheidsbijdrage dienen te worden waargenomen. Bij de nationale CPI is deze werkwijze in de reeks 2000=100 nagevolgd. In de reeks 2006=100 wordt echter de bruto prijs van de instelling in de CPI opgenomen. De bijdragen van de overheid worden via de belastingdienst aan de ouders uitgekeerd. Deze is afhankelijk van het aantal kinderen en uren in de kinderopvang en van de inkomenssituatie. Deze bijdrage wordt vanaf nu verantwoord in de inkomensstatistiek en niet in de CPI. De effecten op de koopkracht komen in de statistiek dan ook neer bij de bevolkingsgroepen die de overheidsbijdrage ontvangen, en worden niet verdeeld over de totale bevolking.

Deze behandeling van de bijdrage voor de kinderopvang wordt daarmee gelijk aan de behandeling van de huurtoeslag. De huurtoeslag wordt eveneens geboekt als onderdeel van het inkomen en niet als een prijsverlagende factor op de huurprijzen. Ook de zorgtoeslag wordt verantwoord in de inkomensstatistiek. Als in de toekomst andere, maar vergelijkbare inkomensafhankelijke regelingen worden ontwikkeld, zullen deze eveneens als inkomenspost en niet als verlaging van de prijs, worden behandeld.

10. Publicatie van index met twee decimalen

De consumentenprijsindex is een reeks van cijfers waaruit maand-op-maandmutaties en het inflatiecijfer, berekend als de ontwikkeling van de index over een periode van een jaar, berekend worden. Gebruikers geven er in het algemeen de voorkeur aan dat alle gepubliceerde mutatiecijfers zijn te berekenen uit de gepubliceerde indexcijfers. Daarom worden de inflatiecijfers altijd gebaseerd op de gepubliceerde indexcijfers. Bij de berekening van de inflatie uit afgeronde indexcijfers ontstaan echter extra afrondingsverschillen tussen het gepubliceerde inflatiecijfer en het cijfer dat zou worden berekend uit niet afgeronde, maar niet gepubliceerde, indexcijfers. Enkel om dit soort verschillen te beperken is bij de HICP vanaf januari 2006 overgegaan op publicatie van indexcijfers met twee decimalen²⁾. Bij de start van de jaarlijkse basisverlegging zullen ook de indexcijfers van de CPI met twee decimalen worden gepubliceerd. De publicatie van een extra decimaal betekent dus niet dat de nauwkeurigheid van de berekening van het indexcijfer is verbeterd.

11. De basisverlegging en prijsaanpassingsclausules in contracten.

Eén van de belangrijkste toepassingen van de consumentenprijsindex (CPI) is de aanpassing van tarieven of contractueel afgesproken prijzen aan een gemiddelde prijsstijging volgens de CPI.

De rol van het CBS beperkt zich tot het produceren en publiceren van de cijfers, en het geven van advies over het gebruik van de reeksen. De uiteindelijke keuze van de te gebruiken reeksen is aan de uitvoerder van een regeling of aan de contractpartners.

Bij de basisverlegging met ingang van januari 2007 moeten gebruikers rekening houden met de wijziging van de indexreeksen, omdat het referentiejaar van de index verandert van 2000=100 naar 2006=100.

Er blijken nog steeds contracten te zijn, waarin wordt verwezen naar de CPI-reeks 'werknemers laag'. Deze reeks is bij de basisverlegging naar 2000=100 afgeschaft. Dat is bij gelegenheid van de invoering van de reeks 2000=100 beschreven³⁾. Voor aanpassingen van dergelijke contracten wordt verwezen naar genoemde publicatie.

²⁾ Zie ook: 'De wijziging van het referentiejaar van de geharmoniseerde consumentenprijsindex; Jan Walschots, 7 februari 2006'.

³⁾ Zie: Basisverlegging van de consumentenprijsindex (versie3) dd 6 februari 2003.

11.1 Oergang van referentiejaar 2000=100 op 2006=100

De uitkomsten van de CPI zijn tot en met de uitkomsten over december 2006 en de gemiddelde jaarcijfers over het jaar 2006 gepubliceerd op basis van 2000=100. Ook prijsontwikkelingen, zoals jaar-op-jaarmutaties kunnen tot en met december 2006 als eerste over de reeksen met basis 2000=100 worden berekend.

In februari 2007 worden indexcijfers vanaf januari 2006 gepubliceerd op basis van 2006=100. Vanaf de uitkomsten over januari 2007 worden geen CPI-uitkomsten meer berekend op basis van het consumptiepatroon uit 2000. Het CBS zal vanaf deze maand indexcijfers en jaar-op-jaarmutaties berekenen en publiceren op basis van 2006=100.

Bij de advisering over het gebruik van de verschillende reeksen hanteert het CBS twee uitgangspunten:

- De prijsontwikkelingen worden zo veel mogelijk berekend binnen één gepubliceerde reeks.
- Aanpassingen en correcties met terugwerkende kracht worden zo veel mogelijk vermeden.

Op basis van deze uitgangspunten komt het CBS tot het volgende advies:

- De berekening van een prijsontwikkeling over een periode die aanvangt in of na januari 2000 en die duurt tot uiterlijk december 2006, wordt gebaseerd op de reeks 2000=100.
- De berekening van een prijsontwikkeling over een periode die aanvangt in of na januari 2006 en die duurt tot een tijdstip vanaf januari 2007 wordt gebaseerd op de reeks 2006=100.
- De berekening van een prijsontwikkeling over een periode die aanvangt in de periode januari 2000 tot december 2005 en die duurt tot een tijdstip vanaf januari 2007 wordt gebaseerd op een geschakelde reeks 2000=100 (zie paragraaf 11.2).

De berekening van een prijsontwikkeling over een periode die aanvangt vóór januari 2000 wordt gebaseerd op een oudere indexreeks, dan wel op een voortgezette geschakelde reeks 1995=100, 1990=100 enzovoort.

11.2 De samenstelling van geschakelde reeksen

Het CBS stelt langere reeksen met geschakelde consumentenprijsindexcijfers samen. Deze zijn speciaal bedoeld om de prijsontwikkelingen te beschrijven over langere periodes. Het gaat met name om periodes die niet passen binnen de lengte van een reeks indexcijfers met een zelfde referentiejaar.

Er komt een reeks beschikbaar met referentiejaar 2000, welke loopt vanaf januari 2000 en ook in 2007 doorloopt. Voor de maanden januari 2000 t/m december 2006 zijn de uitkomsten van deze reeks gelijk aan de originele reeks 2000=100. De uitkomsten vanaf januari 2007 worden berekend door binnen de reeks 2006=100 de procentuele prijsontwikkeling ten opzichte van december 2006 te berekenen, en deze procentuele ontwikkeling te zetten op de uitkomst van december 2006 van de originele reeks 2000=100.

Merk op dat het CBS de reeksen niet heeft geschakeld per januari 2006. Dat zou in beginsel wel kunnen, maar het zou feitelijk een revisie betekenen van uitkomsten uit de periode januari tot december 2006, hetgeen strijdig is met het tweede uitgangspunt.

De uitkomsten uit de geschakelde reeks voor de prijsontwikkeling tussen 2006 en 2007 kunnen iets afwijken van de uitkomsten binnen de reeks 2006=100. Dit wordt dan veroorzaakt doordat de prijsontwikkeling tussen 2006 en 2007 in de geschakelde reeks is opgebouwd uit de prijsontwikkeling tot december 2006 volgens het oude wegingsschema en de prijsontwikkeling sinds december 2006 volgens het nieuwe wegingsschema. Bovendien kunnen afrondingsverschillen ontstaan door de berekening van de prijsmutatie uit de gepubliceerde afgeronde indexcijfers. Vanwege deze kleine verschillen adviseert het CBS om de geschakelde reeks zo min mogelijk te gebruiken en waar mogelijk de niet geschakelde reeksen 2006=100 of 2000=100 te gebruiken.

Om de overgang van de reeks 'werknemers laag' naar de reeks voor alle huishoudens mogelijk te maken stelt het CBS ook een geschakelde reeks ter beschikking. Deze reeks

is van januari 1995 tot en met december 2002 gebaseerd op de reeks 'werknemers laag', 1995=100, en voor de prijsontwikkeling vanaf december 2002 op de reeks voor alle huishoudens 2000=100. Deze reeks is bedoeld voor gebruik voor aanpassingen op de lange termijn, over een periode beginnend vóór 2000. Deze geschakelde reeks wordt vanaf december 2006 voortgezet met de ontwikkelingen van de reeks Alle huishoudens 2006=100.

Schema 1
Welke reeks gebruikt u voor de berekening van de prijsontwikkeling in een bepaalde periode?

Welke reeks gebruikte u in het verleden of volgens uw contract?	Wat is de eindmaand van de periode?	Wat is de beginmaand van de periode?	Dan gebruikt u de reeks	Eventueel is ook beschikbaar
Alle huishoudens	Vanaf januari 2007	Vanaf januari 2006	Alle huishoudens 2006=100	Alle huishoudens 2000=100
		Vóór januari 2006	Geschakelde reeks 2000=100 AH	
		Vóór januari 2000	Geschakelde reeks 1995=100 AH	
	Tot en met december 2006	Vanaf januari 2006	Alle huishoudens 2000=100	
		Vóór januari 2006	Alle huishoudens 2000=100	
		Vóór januari 2000	Geschakelde reeks 1995=100 AH	
Werknemers laag	Vanaf januari 2003	Vanaf januari 2000	Alle huishoudens 2000/2006=100	
		Vóór januari 2000	Geschakelde reeks 1995=100 WL/AH	
		Vóór januari 1996	Geschakelde reeks 1990=100 WL/AH	

12. Aanpassingen in de HICP

Naast de nationale CPI berekent het CBS de Europees geharmoniseerde HICP (Harmonized index of consumer prices). Deze dient speciaal voor het vergelijken van de inflatie in de landen van de Europese Unie. Hij sluit minder direct aan bij de inkomensstatistieken en is daardoor ook minder geschikt voor berekeningen van de koopkracht.

Bij de HICP wijzigt minder dan bij de nationale CPI. In deze paragraaf worden de veranderingen per januari 2007 samengevat. De gebruiker zal aan de gepubliceerde uitkomsten in de praktijk geen verschillen bemerken.

- Het bereik van de HICP verandert in 2007 niet. Door de uitbreiding van het bereik van de CPI met een deel van de gezondheidszorg en de aanvullende zorgverzekering zijn de CPI en HICP op dit punt gelijk getrokken.
- Als de prijs van kinderopvang in de HICP geldt de eigen bijdrage van de ouders na aftrek van de overheidsbijdrage die via de belastingdienst wordt verkregen. Dit is geen wijziging voor de HICP, maar er is nu wel een onderscheid ontstaan tussen CPI en HICP.
- Ook in de HICP zal het wegingsschema jaarlijks worden aangepast aan een actuele meting van de bestedingen. De HICP is al vanaf de start gemaakt als een kettingindex met jaarlijks wisselende gewichten. Wel was het zo dat de gewichten van 1996 tot 2002 waren gebaseerd op het consumptiepatroon uit 1995 en vanaf december 2002 op het consumptiepatroon van 2000. Deze gewichten werden jaarlijks aangepast aan het prijsniveau van december. Bovendien wijzigde de HICP tussendoor enkele malen doordat het bereik van de HICP werd uitgebreid.

Voor de HICP zijn de verschillende referenties vanaf 2004 tot 2009 als volgt:

Staat 2
Referenties HICP

Verslagjaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wegingsreferentie	2000	2000	2000	2006	2007	2008
Prijsreferentie	dec. 2003	dec. 2004	dec. 2005	dec. 2006	dec. 2007	dec. 2008
Indexreferentie	2005	2005	2005	2005	2005	2005

- De HICP werd al vanaf januari 2006, toen de reeks werd herschaald naar 2005=100, integraal gepubliceerd met twee decimalen.
- De behandeling van de gezondheidszorg is beschreven in bijlage 1.

Bijlage 1. De gezondheidszorg in CPI en HICP

1. De behandeling van de gezondheidszorg in de CPI tot 2006

Er waren verschillende redenen om vanaf de start van de reeksen 1990=100 de bestedingen aan medische verzorging bijna geheel buiten het bereik van de CPI te houden. Belangrijkste was de samenhang tussen de CPI, de inkomensstatistieken en de hieruit resulterende koopkrachtstatistiek.

Twee bevolkingsgroepen met verschillende zorgverzekering

Een belangrijk deel van de zorg werd verzekerd via Ziekenfondswet (Zfw) en Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). Dit waren verzekeringen die verplicht waren voor de deelnemers, en die bovendien deels werden betaald uit werkgeverspremies en overheidsbijdragen. De zorg werd vervolgens betaald door de fondsen. Dit was reden genoeg om de premies, c.q. de uitgaven aan de zorg, niet te beschouwen als consumptieve bestedingen uit het vrij besteedbare inkomen. De uitgaven aan zorgpremies werden wel verantwoord in de inkomensstatistieken. Via de inkomensstatistieken werd ook de invloed van ziektekosten op de ontwikkeling van de koopkracht in beeld gebracht.

Een ander deel van de zorg was ondergebracht bij particuliere verzekeringen. Personen en gezinnen die niet verplicht verzekerd waren ingevolge de Zfw waren vrijwel allemaal particulier verzekerd. Het was indertijd in theorie mogelijk om deze zorg onder te brengen in het pakket goederen en diensten van de CPI. Dit had echter het bezwaar dat de CPI, die de gemiddelde prijsontwikkeling voor de totale bevolking beoogt weer te geven, niet meer goed aansloot bij de inkomensontwikkeling van de beide groepen. Voor ziekenfondsverzekerden werden de ontwikkelingen in de uitgaven via de Zfw-premies reeds in het inkomen weergegeven. Het zou voor ziekenfondsverzekerden een zekere dubbeltelling zijn geweest als werd gezegd dat door hogere Zfw-premies het besteedbaar inkomen was gedaald en daarnaast door hogere particuliere ziektekostenpremies de prijsindex was gestegen.

Voor particulier verzekerden zou de invloed van de ontwikkeling van de ziektekosten op het prijsniveau juist onderschat worden doordat het gewicht van de particuliere ziektekostenverzekering gebaseerd zou zijn geweest op de bestedingen van een beperkte groep Nederlanders. Bovendien zouden in de inkomensstatistieken allerlei onvergelykbaarheden ontstaan indien voor een deel van de bevolking de premies voor ziektekosten in de vaststelling van het beschikbaar inkomen zouden zijn verrekend en voor een ander deel niet.

Gelijke behandeling ziekenfonds en particuliere verzekering

Dit waren voldoende redenen om er indertijd voor te kiezen ook particuliere ziektekostenverzekeringen en de daaronder vallende zorg buiten het bereik van de CPI te plaatsen. De premie voor een particuliere verzekering met een vergelijkbare dekking als de Zfw, werd als toegerekende post van de beschikbare inkomens van particulier verzekerden afgetrokken.

Slechts een klein deel van de zorg was opgenomen in de CPI, namelijk de zorg die vanaf 1990 niet verzekerd is geweest onder de Ziekenfondswet. Het gaat hierbij om zelfzorg-geneesmiddelen, alsmede om brillen, contactlenzen en dergelijke.

2. De behandeling van de gezondheidszorg in de HICP

Voor de HICP gelden andere regels dan de regels die voor de CPI zijn gebruikt⁴⁾. Slechts een deel van de gezondheidszorg en van ziektekostenverzekeringen is inbegrepen in het

⁴⁾ Dit hangt samen met de belangrijkste gebruiksdoelen van HICP en CPI. De HICP is in de eerste plaats een monetaire maatstaf voor inflatie op basis van de finale monetaire consumptieve bestedingen van huishoudens. Voor de CPI is de aansluiting op en samenhang met de statistieken van besteedbaar inkomen en koopkracht van primair belang.

bereik van de HICP. Volgens de Europese regels is namelijk de premie voor sociale verzekeringen, en de door de sociale verzekering betaalde of verstrekte zorg uitgezonderd van het bereik van de bestedingen in de HICP.

Volgens de Europese regels behoren de premies voor particuliere zorgverzekering wel tot het bereik van de HICP. Ook de niet-verzekerde zorg en eigen bijdragen die consumenten moeten betalen als zij beroep doen op een verzekering, behoren daartoe.

De HICP-regels schrijven ook voor dat eigen bijdragen van consumenten voor verkregen zorg wel tot het bereik behoren, ook als dat eigen bijdragen zijn in het kader van een sociale verzekering. Als de consument zelf moet gaan betalen voor zorg die eerst gratis werd verstrekt, dan leidt dat volgens die regels tot een stijging van de index. Dit deed zich bijvoorbeeld voor in 2004 toen een aantal behandelingen en medicijnen uit de Ziekenfondsverzekering werden geschrapt.

Wijzigingen ten gevolge van veranderingen in de voorschriften voor het in aanmerking komen voor en de toegang tot de sociale ziektekostenverzekering leiden echter niet tot een prijswijziging in de HICP. Wijzigingen in de tot het bereik van de HICP behorende gezondheidszorg als gevolg van de stelselherziening van begin 2006 worden daarom niet beschouwd als prijsveranderingen⁵⁾.

3. Wijzigingen in het zorgstelsel per 2006

In 2006 is in Nederland een nieuw zorgstelsel ingevoerd. Het nieuwe stelsel bestaat nog steeds uit twee onderdelen. Er is een voor alle Nederlanders verplichte basisverzekering en er is de mogelijkheid om buiten deze basisverzekering vallende zorg aanvullend bij te verzekeren. De basisverzekering wordt om een aantal redenen beschouwd als sociale verzekering, de aanvullende verzekering als particuliere verzekering. De CPI volgt hierin de keuzes die ten behoeve van de Nationale rekeningen zijn gemaakt⁶⁾. De belangrijkste overwegingen zijn de volgende.

Bij de basisverzekering is sprake van een gedifferentieerde premiebetaling. De premie voor de basisverzekering wordt op drie manieren opgebracht. Het eerste deel is een nominale premie, een door de verzekeringsmaatschappij te bepalen vast bedrag per verzekerde. Het tweede deel is inkomensafhankelijk en wordt in veel gevallen betaald door de werkgever of uitkeringsinstantie. Ten derde is er sprake van een substantiële overheidsbijdrage ten behoeve van jongeren tot 18 jaar.

Voor de basisverzekering geldt een verzekeringsplicht voor de consument en een acceptatieplicht voor de verzekeringsmaatschappij. De consument is daarentegen vrij om te kiezen of hij de zorg die buiten de dekking van de basisverzekering valt, aanvullend wil verzekeren of voor eigen rekening nemen. De verdeling van welk deel van het zorgpakket onder de basisverzekering valt en welk deel daarbuiten is voor elke consument gelijk.

Uit het onderscheid tussen sociale en particuliere verzekering volgt dat de premies voor de basisverzekering niet tot het bereik van de CPI worden gerekend, maar wel een negatieve post vormen bij de bepaling van het besteedbaar inkomen. De premies voor de aanvullende verzekering en de niet verzekerde zorg vallen wel binnen het bereik van de CPI.

⁵⁾ Zie ook: 'Het nieuwe zorgverzekeringsstelsel en de consumentenprijsindexcijfers', Jan Walschots, 9 februari 2006.

⁶⁾ Zie: G.J. Eding c.s.: EDP-consultatie nieuwe zorgstelsel 2006; 28 januari 2005.